

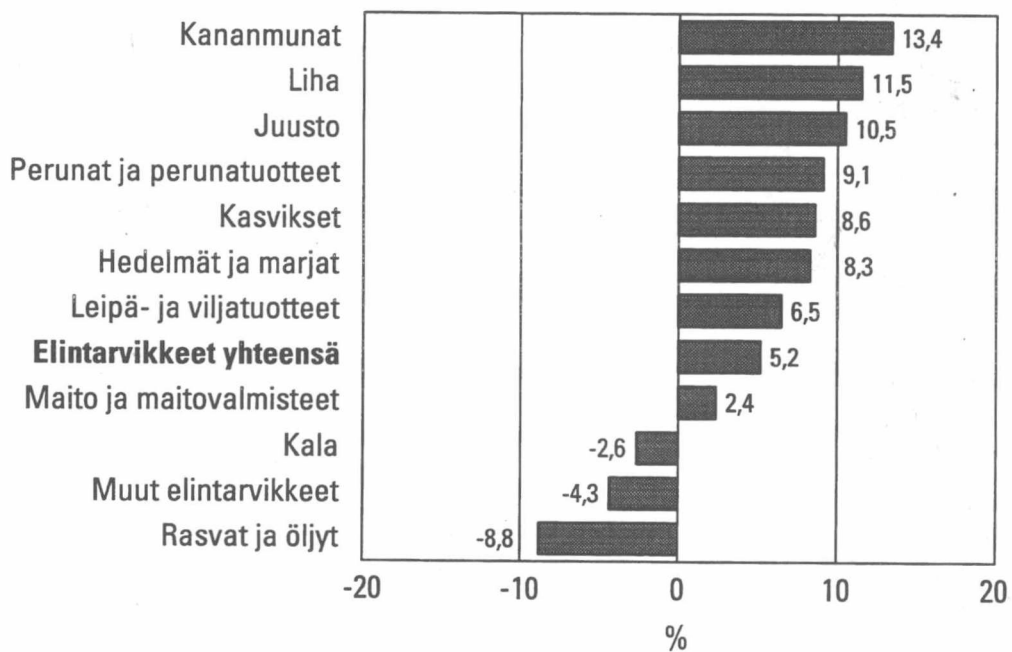
SVT

Tulot ja kulutus 1996:5
Inkomst och konsumtion
Income and consumption

Kotitaloustiedustelu

29.2.1996

Elintarvikkeiden kulutuksen muutos kotitalouksissa 1994–1995

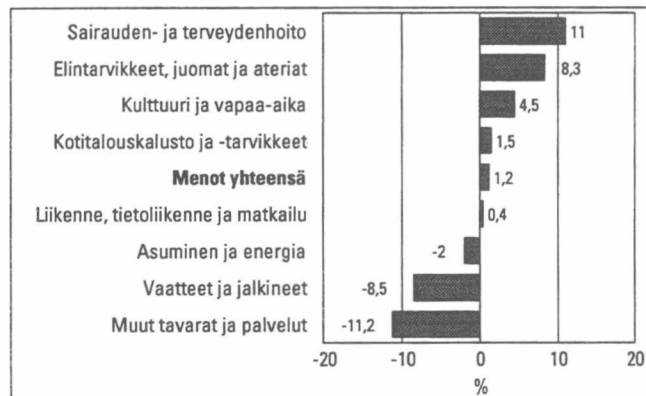
Kotitalouksien kulutusmenot alkaneet jälleen kasvaa

Yksityisten kotitalouksien kulutusmenot alkoivat jälleen kasvaa vuonna 1995. Lisäystä kertyi edellisestä vuodesta reaalisesti yli prosentti. Pahimpina lama-vuosina 1990-1994 kulutusmenot supistuiivat kaikkiaan 13 prosenttia. Kulutusmenot olivat viime vuonna yhteensä 100 000 markkaa kotitaloutta kohti. Kuviosta 1 nähdään, että eniten (11 %) kasvoivat sairauden- ja terveydenhoitomenot. Ruoan ja juomien kulutusta lisättiin kahdeksalla prosentilla vuodessa. Myös vapaa-ajan kulutus piristyi selvästi. Supistuneita kulutuseriä ovat vaatteet ja jalkineet sekä muut tavarat ja palvelut, joihin kuuluvat muun muassa kauneudenhoidon palvelut, henkilökohtaiset tavarat, päivähoido ja kulutuslajinojen korot.

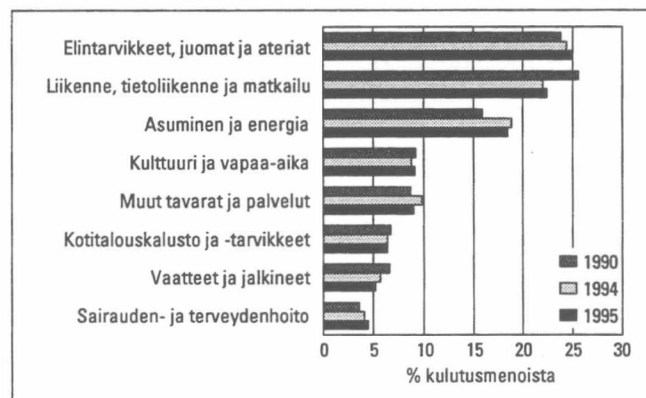
Tiedot perustuvat vuoden 1995 kotitaloustiedustelun ennakoaineistoon. Tutkimukseen haastateltiin noin tuhatta kotitaloutta tammi-kesäkuussa 1995. Lisäksi kotitaloudet pitivät kirjaa menoistaan kahden viikon ajan. Tiedot on korotettu vastaamaan koko vuoden kulutusta. Tietojen perusteella Suomessa arvioidaan olevan noin 2 290 000 kotitaloutta. Kotitalouksien keskipakko on 2,2 henkilöä.

Tammi-kesäkuun tietojen perusteella elintarvikkeisiin, juomiin ja aterioihin kului kotitalouksilta viime vuonna edelleen eniten eli 24 900 markkaa, mikä oli neljännes kaikista menoista. Ravinnon osuus pieneni aina vuoteen 1990 saakka lähteäkseen lamavuosina uudelleen nousuun. Liikenteen, tietoliikenteen ja matkailun osuus kulutusmenoista oli 22 prosenttia. Kolmas suuri menoerä oli asuminen 19 prosentin osuudellaan. Muiden erien osuudet jäivät alle kymmenen prosentin. (Ks. kuvio 2.)

Kuvio 1. Kotitalouksien kulutusmenojen reaalin muutos 1994-1995

Kuvio 2. Kotitalouksien kulutusmenojen rakenne 1990, 1994 ja 1995

Elintarvikkeiden hintojen lasku lisäsi niiden kulutusta

Elintarvikkeiden kulutus lisääntyi vuonna 1995 reaalisesti yli viisi prosenttia. Eniten on lisääntynyt kananmunien, lihan ja juuston kulutus, joita syötiin viime vuonna yli kymmenen prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Rasvojen ja öljyjen sekä kalan kulutus on sitä vastoin vähentynyt, ensin mainittujen peräti yhdeksän prosenttia vuodessa. (Ks. kannen kuvio.) Elintarvikkeisiin käytettiin vuonna 1995 yhteensä 17 100 markkaa kotitaloutta kohti.

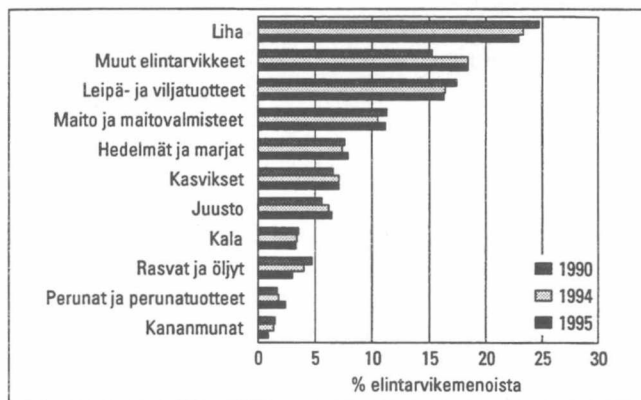
Elintarvikkeiden kulutuksen kasvu on seurausta lähinnä niiden halpenemisesta Suomen EU-jäsenyyden aikana. Kuluttajahintaindeksin mukaan tammi-kesäkuusta 1994 vuoden 1995 samaan ajankohtaan laski eniten kananmunien hinta, peräti 44 prosenttia. Liha,

kasvikset, leipä ja juusto halpenivat 8-13 prosenttia. Sen sijaan rasvojen ja öljyjen reilu hinnan aleneminen (18 %) ei ole kääntänyt niiden kulutuksen pitkään jatkunutta vähenemistä kasvuun. Toisaalta perunoita syötiin vuonna 1995 yhä enemmän 16 prosentin hinnannoususta huolimatta. Elintarvikkeiden halpeneminen on kannustanut kotitalouksia siirtymään laadukkaampien (ja kalliimpien) tuotteiden kulutukseen. Näin on käynyt esimerkiksi lihan kohdalla: makkarat ja nakit on alettu osin korvata halventuneella kokolihalla.

Suuret muutokset eri elintarvikkeiden kulutuksessa heijastuvat myös koko elintarvikeryhmän kulutuksen koostumukseen (ks. kuvio 3). Kovin suuria heilahduksia ei yhdessä vuodessa kuitenkaan ehdi tapahtumaan,

ja vuonna 1995 on hintamuutoksilla ollut koostumukseen suurempi vaikutus. Suuren hinnan laskun vuoksi esimerkiksi kananmunien kulutusosuus on pienentynyt puolelstoista prosentista alle prosenttiin, vaikka niiden kulutus reaalisesti lisääntyi. Samaan tapaan lihan suhteellinen osuus elintarvikkeiden kulutuksesta hieman laski, koska sitä ostettiin viime vuonna keskimäärin 3 900 markalla aiemman yli 4 000 markan sijasta. Rasvojen ja öljyjen kulutusosuus pieneni vuodessa neljästä kolmeen prosenttiin. Suhteellisesti eniten ovat osuutetaan lisänneet perunat, alle kahdesta noin 2,5 prosenttiin. Muita aiempaa suhteellisesti enemmän kulutettavia elintarvikkeita ovat maito, juusto sekä hedelmät ja marjat.

Kuvio 3. Kotitalouksien elintarvikemenojen rakenne 1990, 1994 ja 1995

Myös alkoholiin ja ulkona syömiseen kuluu enemmän

Samaan aikaan kun kotiin ostettujen elintarvikkeiden kulutus on selvästi kasvanut, on lisäksi ulkona syömiseen käytetty reaalisesti yli kuudennes enemmän rahaa kuin vuotta aikaisemmin. Kotitaloudet söivät ravintoloissa, kahviloissa yms. viime vuonna keskimäärin 2 100 markan edestä. Tämän lisäksi ostettiin työpaikka-, opiskelija- tai laitosaterioita yli 1200 markalla.

Ruoan ohella myös juomien kulutus lisääntyi vuonna 1995 huomattavasti. Sekä alkoholittomien että alkoholipitoisten juomien kulutus näyttää kasvaneen reaalisesti noin 30 prosenttia vuodessa. Alkoholijuomista varsinkin siiderin ja keskioluen nauttiminen on lisääntynyt rajusti. Kotitaloustiedustelun mukaan alkoholia ostettiin kotiin viime vuonna 2 600 markalla taloutta kohti. Summasta melkein puolet meni keskiolueeseen. Lisäksi kotitaloudet tilasivat ravintoloissa alkoholi-juomia keskimäärin noin 1 000 markan edestä.

Kotitaloustiedustelun kaltaisissa kyselytutkimuksissa alkoholin kulutustiedot ovat kuitenkin jossain määrin epävarmoja. Tämä johtuu siitä, että kotitaloudet ovat usein haluttomia paljastamaan alkoholiostojaan tutkijoille. On lisäksi mahdollista, että ilmapiiri on tässä suhteessa muuttunut avoimemmaksi vuoden 1994 jälkeen. Tästä syystä edellä kerrotut alkoholin kulutuksen muutokset vuoteen 1995 voivat olla liioittelevia.

Alkoholinkulutuksen kasvun taustalla on paljon keskustelua herättänyt alkoholin tarjonnan vapautuminen: Keskiolutravintoloita on avattu runsaasti viime vuosina, ja ravintoloiden aukioloajat ovat pidentyneet. Toisaalta alkoholin tuontirajoituksia lievennettiin merkittävästi EU:iin liittymisen jälkeen tunnetuin seurauksin.

Hankintalistan kärjessä matkapuhelin, tietokone ja uusi auto

Kotitalouksien liikenne-, tietoliikenne- ja matkailumenot pysyivät vuonna 1995 suunnilleen ennallaan noin 22 000 markassa, mutta ryhmän sisällä on joitakin kasvaneita menoeriä. Uuden auton ostamiseen käytetty 6 400 markkaa taloutta kohti on neljänneksen enemmän kuin vuonna 1994. Samalla käytettyjen autojen hankinnat ovat vähentyneet pahimpien lamavuosien luvuista.

Suurinta kasvu on kuitenkin ollut matkapuhelimien kohdalla. Niihin kulutettu rahamäärä lähes kaksinkertaistui vuodessa. Noin 160 000 kotitaloutta hankki viime vuonna oman kännykän ja maksoi siitä keskimäärin 3 400 markkaa. (Ks. kestokulutushyödykkeiden omistustiheydestä jäljempää.)

Sitä vastoin matkailussa ei vielä viime vuoden alkupuolella ollut havaittavissa selviä piristymisen merkkejä. Sekä kotimaan- että ulkomaanmatkoihin käytetyt summat ovat kuitenkin pysyneet ennallaan verrattuna vuoteen 1994, kun vuosina 1990-1994 matkailumenot olivat romahtaneet. Ulkomailla kotitaloudet matkailivat viime vuonna keskimäärin noin 3 200 markalla (sis. myös valuutanvaihdon).

Yksi suosituimmista uudehkoista kulutuskohteista on nykyisin kotitietokone. Siihen käytetty rahamäärä nousi viime vuonna lähes kolmanneksen vuodesta 1994. Kotimikron tai sen oheislaitteita osti yli 150 000 kotitaloutta keskimäärin 7 300 markalla. Vapaa-ajan

kulutuksessa on muutenkin havaittavissa vaihteeksi kasvun merkkejä, sillä esimerkiksi urheiluvälineisiin ja -tarvikkeisiin kulutettiin vuonna 1995 neljänneksen enemmän kuin vuotta aiemmin. Kaiken kaikkiaan kult-

tuurin ja vapaa-ajan noin 9 100 markan menot ovat reaalisesti viisi prosenttia korkeammat kuin vuonna 1994.

Terveystenhoidon ja kodin kohentamisen kustannukset nousseet

Kotitalouksien sairauden- ja terveydenhoitomenot lisääntyivät reaalisesti 11 prosenttia vuodesta 1994. Näistä 4 500 markan menoista yli puolet koostuu lääkkeistä ja lääkinnällisistä välineistä, ja kulutuksen lisäksi on tapahtunut juuri niissä. Muun muassa lääkkeiden korvausosuuden pienentäminen on kasvattanut kotitalouksien lääkemenoja.

Kotitalouksien keskimääräiset asumismenot kasvoivat voimakkaasti vuosikymmenen alussa lähinnä vuokra-asuntojen keskivuokran kohoamisen vuoksi. Viime vuonna asumismenot kuitenkin vähän laskivat ja olivat noin 18 500 markkaa taloutta kohti. Lisäystäkin on näi-

den menojen sisällä tapahtunut, sillä asunnon remontointiin sijoitettu summa nousi viidenneksellä noin 900 markkaan. Asuntolainojen korkomenot jatkoivat laskuaan.

Korjaustöiden ohella kotitaloudet näyttävät muutenkin kohentavan asumistaan ja kotiaan: muun muassa erilaisiin kotitaloustekstiileihin (lakanoihin, verhoihin jne.) sekä taloustarvikkeisiin (pesuaineisiin, talousporeihin jne.) ja huonekasvien hoitoon käytetty rahamäärä oli viime vuonna jopa viidenneksen aiempaa suurempi.

Entiset tai kirpputorilta löydettyt vaatteet saavat edelleen kelvata

Vaate- ja jalkineiden pääryhmässä koko 1990-luvun alun tapahtunut supistuminen jatkui edelleen vuonna 1995. Käytetty 5 200 markkaa on reaalisesti yli kahdeksan prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Varsinkin uusia päällysvaatteita ostetaan entistä harvemmin. Edullisten kierrätysvaatteiden lisääntynyt kirpputorikauppa selittää osan vaatemenojen kehityksestä. Sitä vastoin jalkineiden hankinnoissa ei ole laskua ollut - jalkineiden menot ovat päinvastoin vähän lisääntyneet viime vuonna. Myös (usein kenkäkaupoissa myytävien)

erilaisten laukkujen ostot ovat lisääntyneet.

Vaatteiden lisäksi on aiempaa yli kymmenen prosenttia vähemmän rahaa käytetty kelloihin ja koruihin. Palveluista on supistunut erilaisten kulttuuri- sekä parturi- ja kampaamopalvelujen käyttö. Kulttuuripalveluihin lasketaan muun muassa teatteri- ja elokuvaesitykset sekä konsertit. Opinto-, auto- ym. kulutuslainojen korjat maksettiin vuonna 1995 yli neljänneksen vähemmän kuin vuonna 1994.

Eri väestöryhmien kulutuksen rakenteessa suuriakin eroja

Taulukoissa 1 ja 2 on esitetty kotitalouksien keskimääräiset kulutusmenot ja -osuudet sosioekonomisen aseman mukaan ja kotitaloustyypeittäin. Väestön sosioekonomisten ryhmien välillä on merkittäviä eroja varsinkin vaatetuksen, asumisen, terveydenhoidon ja liikenteen kohdalla. Yrittäjien menoista kahdeksan prosenttia kuluu vaatteisiin ja jalkineisiin, työttömien menoista vain kolme. Henkeä kohti laskettuna yrittäjiltä meni vaatteisiin 4 000 markkaa vuonna 1995, kun työt-

tömiltä niihin iikeni vain 1 300 markkaa. Asumismenoja oli maatalousyrittäjillä vain 3 500 markkaa henkeä kohti, kun kaikkien ryhmien keskiarvo oli 8 400 markkaa. Eläkeläisten menoista yhdeksän prosenttia on sairauden- ja terveydenhoitomenoja, muiden ryhmien menoista alle neljä. Liikennemenojen osuus on selvästi korkein maatalousyrittäjillä ja työntekijöillä, mutta ylempien toimihenkilöiden liikennemenot olivat henkeä kohti laskettuna suurimmat, yli 12 000 markkaa

vuonna 1995.

Eri kotitaloustyyppien välillä on eroja myös ruoan ja juomien kulutuksessa: vanhustalouksissa ravintoon kuuluu suhteellisesti pari prosenttiyksikköä enemmän kuin kaikilla keskimäärin. Yksinhuoltajatalouksien menoista taas on asumismenojen osuus peräti 28 prosenttia, mutta henkeä kohti laskettuna yksin asuvien 15 000 markan asumismenot ovat selvästi suurimmat. Sairauden- ja terveydenhoitoon joutuvat vanhustaloudet käyt-

tämään kymmenen prosenttia menoistaan, lähes 4 300 markkaa henkeä kohti vuonna 1995. Liikenne- ja matkailumenojen osuus on huomattavan pieni yksinhuoltajatalouksilla, nimittäin vain 6 100 markkaa henkeä kohti, mikä on reilusti alle puolet esimerkiksi lapsettomien parien liikenne- ja matkailumenoista. Kaiken kaikkiaan yhden hengen talouksien ja lapsettomien parien henkeä kohti lasketut kulutusmenot ylittävät selvästi muiden kotitaloustyyppien kulutusmenot.

Taulukko 1. Kotitalouksien kulutusmenot sosioekonomisen aseman mukaan 1995, mk/kotitalous

	Kaikki kotitaloudet	Maa-talouks-yrittäjät	Muut yrittäjät	Ylemmät toimihenkilöt	Alemmat toimihenkilöt	Työntekijät	Eläkeläiset	Työttömät	Muut
Kotitalouksia perusjoukossa	2 291 008	72 465	118 697	270 339	372 770	443 127	689 181	159 669	164 760
Kotitalouksia näytteessä	1 019	51	70	138	194	222	236	53	55
Kotitalouden keskikoko	2,2	3,3	3,12	2,94	2,45	2,48	1,47	1,9	1,83
Menot yhteensä	99 973	101 199	154 034	152 706	114 069	109 471	65 749	82 630	76 489
%	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Elintarvikkeet, juomat ja ateriat	24 908	27 080	37 831	35 653	28 071	27 611	17 244	19 690	19 709
%	24,9	26,8	24,6	23,3	24,6	25,2	26,2	23,8	25,8
Vaatteet ja jalkineet	5 209	4 534	12 371	8 043	7 263	5 461	2 656	2 551	3 624
%	5,2	4,5	8	5,3	6,4	5	4	3,1	4,7
Asuminen ja energia	18 498	11 639	25 518	27 327	23 199	18 885	11 907	17 653	18 685
%	18,5	11,5	16,6	17,9	20,3	17,3	18,1	21,4	24,4
Kotitalouskalusto ja -tarvikkeet	6 402	6 235	10 289	9 296	7 426	6 876	4 518	6 324	3 287
%	6,4	6,2	6,7	6,1	6,5	6,3	6,9	7,7	4,3
Sairauden- ja terveydenhoito	4 485	3 533	6 554	5 438	3 956	3 377	5 654	2 560	3 008
%	4,5	3,5	4,3	3,6	3,5	3,1	8,6	3,1	3,9
Liikenne, tietoliikenne ja matkailu	22 358	29 137	32 502	35 516	21 840	27 654	14 006	19 272	15 340
%	22,4	28,8	21,1	23,3	19,1	25,3	21,3	23,3	20,1
Kulttuuri ja vapaa-aika	9 094	9 095	15 226	15 679	11 261	9 672	4 983	7 204	6 438
%	9,1	9	9,9	10,3	9,9	8,8	7,6	8,7	8,4
Muut tavarat ja palvelut	9 018	9 946	13 742	15 753	11 053	9 936	4 781	7 376	6 398
%	9	9,8	8,9	10,3	9,7	9,1	7,3	8,9	8,4

Taulukko 2. Kotitalouksien kulutusmenot kotitaloustyypeittäin 1995, mk/kotitalous

	Kaikki kotitaloudet	Yhden hengen talous	Lapseton pari	Yksinhuoltajatalous	Kahden huoltajan lapsiperhe	Vanhus-talous	Muu talous
Kotitalouksia perusjoukossa	2 291 008	562 134	377 016	103 767	613 154	420 168	214 769
Kotitalouksia näytteessä	1 019	154	191	35	369	132	138
Kotitalouden keskikoko	2,2	1	2	2,47	3,84	1,3	2,62
Menot yhteensä	99 973	65 030	116 726	97 912	150 356	55 579	106 031
	%	100	100	100	100	100	100
Elintarvikkeet, juomat ja ateriat	24 908	14 858	28 496	24 672	37 370	14 932	28 969
	%	24,9	22,8	24,4	25,2	26,9	27,3
Vaatteet ja jalkineet	5 209	2 243	5 053	3 951	10 052	2 227	5 858
	%	5,2	3,4	4,3	4	4	5,5
Asuminen ja energia	18 498	15 011	19 883	27 728	25 535	10 963	15 391
	%	18,5	23,1	17	28,3	19,7	14,5
Kotitalouskalusto ja -tarvikkeet	6 402	3 004	9 148	4 443	10 012	3 502	6 787
	%	6,4	4,6	7,8	4,5	6,7	6,4
Sairauden- ja terveydenhoito	4 485	2 543	4 866	3 490	5 014	5 528	5 830
	%	4,5	3,9	4,2	3,6	9,9	5,5
Liikenne, tietoliikenne ja matkailu	22 358	15 080	27 419	15 111	33 471	11 270	25 997
	%	22,4	23,2	23,5	15,4	22,3	24,5
Kulttuuri ja vapaa-aika	9 094	6 629	12 021	9 437	13 845	3 453	7 712
	%	9,1	10,2	10,3	9,6	6,2	7,3
Muut tavarat ja palvelut	9 018	5 663	9 839	9 079	15 056	3 704	9 487
	%	9	8,7	8,4	9,3	6,7	8,9

Kestokulutushyödykkeiden omistus: uusi tekniikka yleistynyt

Tavaroiden hankintojen ohella kotitaloustiedustelusta saadaan tietoja myös kestokulutustavaroiden omistuksesta. Usein hankinnoilla vain korvataan vanhentuneita laitteita, mutta on myös mahdollista, että kotitaloudella ei ennestään ole ostettua laitetta. Jälkimmäisessä tapauksessa laitteen omistustiheys kasvaa.

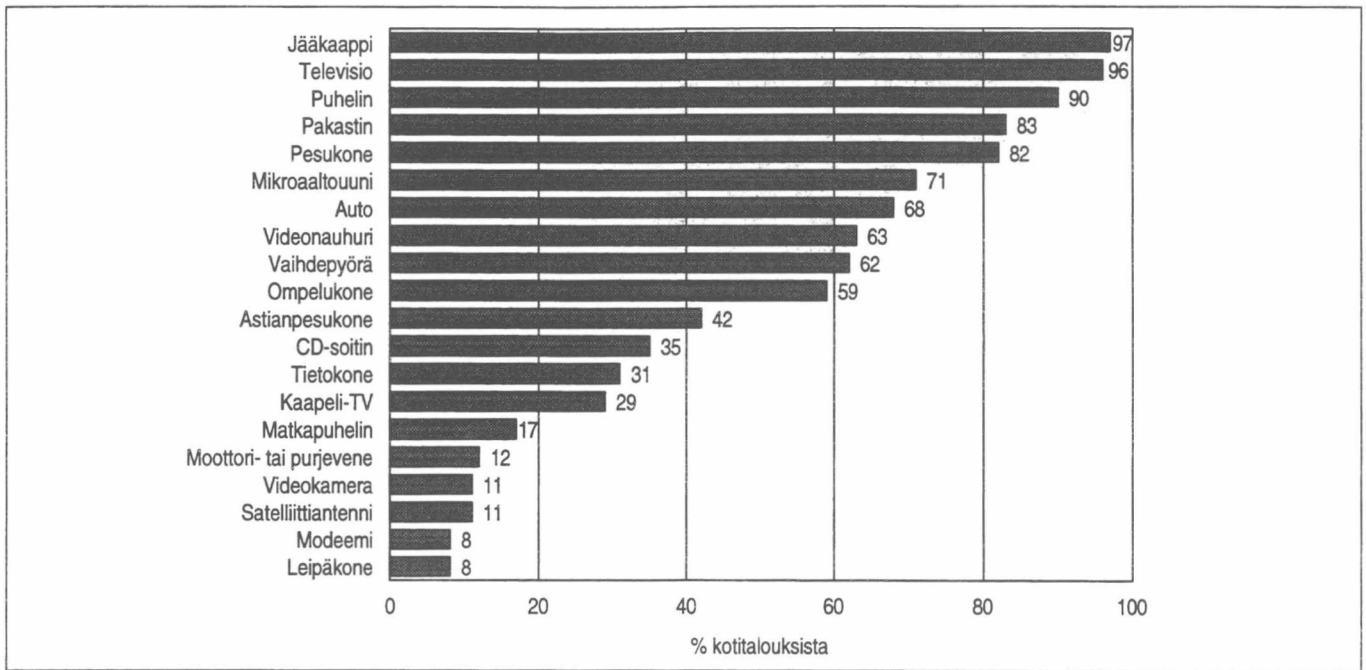
Kuviosta 4 nähdään, että isoista kodinkoneista jääkaappi, pakastin ja pesukone ovat hyvin tavallisia suomalaisissa talouksissa. Sen sijaan mikroaaltouunilla ja astianpesukoneella on yhä yleistymisvaraa. Mikrouuni on kuitenkin jo yli 1,6 miljoonalla kotitaloudella.

Kodintekniikan lisääntymisen painopiste on varsinkin viihde-elektronikkaan ja harrastuksiin liittyvissä laitteissa. Nopeimmin yleistyivät vuonna 1995 kotitietokone, matkapuhelin, CD-soitin ja videonauhuri. CD-soittimen omistaa jo yli 810 000 kotitaloutta eli useam-

pi kuin joka kolmas perhe. Yrittäjistä ja ylemmistä toimihenkilöistä CD-soitin on useammalla kuin joka toisella. Pian joka kolmannessa taloudessa on myös tietokone, sillä yli 700 000 taloutta on jo hankkinut sellaisen. Tietokone on selvästi yleisin ylempien toimihenkilöiden talouksissa. Tietoliikenneyhteyksiin tarvittava modeemi on myös yleistynyt. Edellä kerrottu autokaupan vilkastuminen on nostanut autonkin omistustiheyttä 68 prosenttiin.

Muodikkain laite viime vuosina on kuitenkin ollut matkapuhelin. Sen omistususuus nousi 13:sta 17 prosenttiin Suomen 2,29 miljoonasta kotitaloudesta vuonna 1995. Samalla perinteisen (lanka)puhelimien yleisyys on vähän laskenut. Melkein joka kolmas yrittäjä kantaa nykyisin mukanaan omaa matkapuhelinta.

Kuvio 4. Kestokulutushyödykkeiden omistus kotitalouksissa 1995

Kotitaloustiedustelun ennakkotietojen luotettavuudesta

Vuoden 1995 kotitaloustiedustelun ennakkoaineiston pienuuden (tuhat taloutta) ja vastauskadon vinouden vuoksi edellä esitettyihin kulutus- ja omistustietoihin sisältyy vaihtelevansuuruista virhettä. Tämä tilastollinen virhe aiheuttaa epätarkkuutta myös ilmoitettuihin vuosimuutoksiin. On lisäksi tiettyjä kausihyödykkeitä, joiden kulutus ei voinut osua tammi-kesäkuussa tehtyihin haastatteluihin ja tilinpitoihin. Näin esimerkiksi joulukinkku ei vielä näy lihan kulutuskeskiarvossa. Yksityinen kulutus on myös voinut olla loppuvuodesta pirteämpää muun muassa veronpalautusten ja joulun vuoksi.

Edellä esitetyt ennakkotiedot ovat ns. **rahameno-**

tietoja. Myöhemmin, kotitaloustiedustelun lopullisiin tietoihin lisätään tiettyjä **laskennallisia eriä** kuten esimerkiksi omien maataloustuotteiden arvo ja asuntoetu. Laskennalliset erät kasvattavat varsinkin kotitalouksien asumismenoja ja muuttavat siten kulutuksen rakennetta jonkin verran. Lisäksi eri väestöryhmien väliset kulu-tussuhteet muuttuvat.

Vuoden 1995 kotitaloustiedustelun lopulliset tiedot valmistuvat syksyllä 1996. Ne käsittävät koko vuoden 1995 ja noin 2 300 talouden kulutus- ja varantotiedot. Ensimmäinen kotitaloustiedustelu tehtiin vuonna 1966. Vuodesta 1994 lähtien kotitaloustiedustelu on ollut vuosittainen tutkimus.

SVT

PMM
Sopimus
00022/1

SVT *Suomen Virallinen Tilasto
Finlands Officiella Statistik
Official Statistics of Finland*

*Tulot ja kulutus 1996:5
Inkomst och konsumtion
Income and consumption*

Tiedustelut – Förfrågningar – Inquiries:

*Pertti Kangassalo
Markku Säylä
(90) 17 341*